

להבדיל בין הטמא ובין הטהור

[ויקרא-יא, 47]

פרשת שמיני יש בה ששה מצות עשה ואחת עשרה מצות לא תעשה.

קמט. שלא יכנסו הכהנים למקדש מגדלי שער

שלא יכנסו הכהנים למקדש מגדלי שער כמו שיעשו האבלים, כלומר שלא יגדלו שערותיהם, שנאמר ראשיכם אל תפרעו. ואמר התרגום לא תרבון פרוע. ויחזקאל הנביא באר ואמר ופרע לא ישלחו, וכמו כן במצרע וראשו יהיה פרוע, ואמרו בספרא יגדל פרע ולשון ספרא עוד ראשיכם אל תפרעו אל תגדלו פרע, וכבר נכפלה מניעה זו בכהן גדול ואמר את ראשו לא יפרע. ואולם נכפלה פדי שלא נחשב מה שנאמר לא לעזרזר ואיתמר ראשיכם אל תפרעו שיהיה מצד המת בלבד, וכשיעשו זה שלא על צד האבל שתחשב שתהיה מתה, על כן נתבאר בכהן גדול שזה בשביל העבודה הוא שיצוהו השם יתברך להסתפר.

משרשי המצוה. הוא הגדלת הפית. וכמו שאמר שנצטוינו להגדילו בכל כחנו מן הטעם שאמרנו. ועל כן ראוי לנו שלא

נבא שם מגדלי שער בדרך האבלים, וכעין מה שנאמר במגלת אסתר כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק, כלומר אין ראוי לבוא אל בית מלכות רק דרך ששון ושמחה ותענוג, לא דרך אבל וצער. וכל זה יחזק היסוד הפנוי בראש הבגן כי כל עניני הפית ומעשיו לחזק ולציר בלב העושים מעשה הכושר, ולהרחיק מלבם וממחשבותם כל כעור וכל חטא. על כן בהיות כונת הפית כזה, ראוי לבוא שם דרך כבוד ויראה וגדלה ושמחה, ומתוך קביעות מחשבתנו על חשיבות המקום ונדלו ותפארתו והודו יתרכבו לכבנו שם ונהיה ראויים לקבלת הטוב.

קנא. שלא יצאו הכהנים מן המקדש בשעת עבודה

שלא יצאו הכהנים מן המקדש בשעת עבודה, שנאמר ומפתח אהל מועד לא תצאו פן תמותו. ונכפלה מניעה זו כמו כן בכהן גדול ואמר ומן המקדש לא יצא. ולשון ספרא ומפתח אהל מועד יכול בשעת עבודה ושלא בשעת עבודה תלמוד לומר ומן המקדש לא יצא ולא יחלל, הוי אומר בשעת העבודה. כי שמן משחת יי עליכם אין לי אלא אהרן ובניו שנמשחו בשמן המשחה, שאם יצאו בשעת העבודה חביבים מיתה. מנין לכל הכהנים שבדורות (שנאמר) ת"ל כי שמן משחת יי עליכם. וכתב המעתיק בשם הרמב"ם זכרונו לברכה (ל"ה קסה) דע שיש בכהן הגדול תוספת, שהוא לא ילך אחר המשחה, וזהו נגלה בלשון הכתוב באמרו ומן המקדש לא יצא, וכך נתבאר בפרק שני מסנהדרין (יח א) שהוא אם מת לו מת אינו יוצא אחר המשחה, והביאו ראיה על זה מאמרו ומן המקדש לא יצא. ולמדנו מזה שמתר לו לעבד ביום שימות לו מת וכן אמרו זכרונם לברכה במסכת סנהדרין (פד א) ומן המקדש לא יצא ולא יחלל הא אחר שעבד חלל. כלומר כהן הדיוט, שאין העבודה מתרת לו והוא אונן, הוא מזוהר על זה. כלומר שלא יעבוד אונן. וכך נתבאר בסוף הוריות (יב ב) זה העקר, שכהן הדיוט אונן לא יעבד, וכהן גדול עובד והוא אונן.

הנה נתבאר לך שאמרו ולא יחלל שמוהו שלילות לא מניעה, לומר שלא תהיה עבודתו חלין, ואף על פי שהוא אונן. ומן הנראה מדברי הרמב"ן זכרונו לברכה, כי הוא סובר כי לא יחלל אינו שלילות, אכל הוא מניעה לכהן גדול שנצטוה שלא יצא מן המקדש מפני מתו ולא יחלל עבודת השם יתברך, כי חלול יהיה לעבודה שניחנה המשרת הגדול בשביל שום דבר בעולם והוא יפרש כל ענין

זה בדרך אחרת, כמו שכתב בפרוש החמש. משרשי המצוה. היסוד הפנוי לה הגדלת הפית והעבודות הנעשות שם, ועל כן ראוי על כל פנים שלא לצאת ולהניח העבודה היקרה בשום דבר בעולם, כי באמת אם ניחנה יהיה זלזול בה ויהיו מראים בעצמם שיהיה בעולם דבר גדול מעבודת השם אחר שתהיה נדחית אפלו לפי שעה בשביל שום דבר אחר, ועל כן הזהרנו על זה במיתה.

3

קנב. שלא להכנס שתוי יין במקדש וכן שלא יורה שתוי

שלא להכנס שתוי במקדש. וכן שלא להורות. כלומר שלא נדון מדיני התורה בעוד שיהא האדם שכור, שנאמר יין ושכר אל תשת וגו' בבואכם אל אהל מועד. ולשון הגמרא (עירובין סד א) שתה רביעית אל יורה. ולשון ספרא יין אל תשת אין לי אלא יין, מנין לרבות שאר המשכרים תלמוד לומר

שכר. אם כן למה נאמר יין על היין במיתה, ועל שאר המשכרין בלאו. ושם נאמר מנין שאין חיב אלא בשעת העבודה תלמוד לומר אתה ובניך ולא תמותו אתה ובניך במיתה ואין ישראל חיבין מיתה על ההוראה.

שורש המצוה. דווע, שאין ראוי להתעסק בדברים היקרים בתכלית היוקר כמו עניני המקדש ודברי התורה רק בעת שיהיה האדם מיושב בדעתו ומכוון בכל מעשיו, ואין להאריך בדברים פשוטים.

ונוהגת

אסור ביאת מקדש בשכרות בזמן הפית בזכרים ונקבות, ומניעת ההוריה בכל מקום ובכל זמן בזכרים, וכן באשה חכמה הראויה להורות. וכל מי שהוא חכם גדול שבני אדם סומכין על הוראתו, אסור לשנות לתלמידיו והוא שתוי, שהלמוד שלו כמו הוראה הוא, כמו שאמרנו. והעובר עליה ונכנס שתוי יין מבין האולם ולמזבח ולפנים חיב מלקות, ואם עבד עבודה חיב מיתה בידי שמים. ואם שתה משאר המשכרין ועבד חיב מלקות לכהן, לא מיתה. וכן כל מי שהורה והוא שתוי, בין כהן בין ישראל עבר על לאו, בין שתוי מן היין או שתוי משאר המשכרין. והרמב"ן זכרונו לברכה כתב (בסנה"ע ל"ח עג) כי מעלה היא מדבריהם שלא להכנס למקדש שתוי יין. ואין מן התורה אלא שלא יעבוד שתוי.

↑ סרק 1, ס' 6

סרק 1, ס' 7 ←

↑ סרק 1, ס' 8-9

לנטות אחרי רבים, והוא כשיפול מחלקת בין החכמים בדין מדיני התורה בלה, וכמו כן בדין פרטי, כלומר בדין שיהא בין ראובן ושמעון, על דרך משל, כשתהיה המחלוקת בין דיני עירם שקצתם דינו לחיוב וקצתם לזכות, לנטות אחר הרב לעולם, שנאמר אחרי רבים להטות, ובביאור אמרו זכרונם לברכה (חולין יא א) רבא דאורייתא, ובחירת רב זה לפי הדומה הוא כששתי הפתות החולקות יודעות בהקמת התורה בשה, שאין לומר שפת חכמים מעטת לא תכריע פת בורים מרבה ואפלו כיוצאי מצרים, אבל בהשוות החכמה בקרוב, הודיעתנו התורה שרובי הדעות יספימו לעולם אל האמת יותר מן המעוט, ובין שישפיו לאמת או לא יספימו לפי דעת השומע, הדין נותן שלא נסור מדרך הרב, ומה שאני אומר פי בחירת הרב לעולם הוא כששתי פתות החולקות שוות בהקמת האמת, פי כן נאמר בכל מקום חוץ מן הסנהדרין, שבהם לא נדקדק בהיותם חולקין אי זו כת יודעת יותר אלא לעולם נעשה כדברי הרב מהם, והטעם לפי שהם היו בחשבון מחיוב מן התורה, והוא כאלו

צותה התורה בפרוש אחר רב של אלה תעשה כל עניינכם, ועוד שאלו כלם היו חכמים גדולים.

משרשי מצוה זו שנצטוינו בה לחזק קיום דתנו, שאלו נצטוינו קיימו התורה כאשר תוכלו להשיג פונת אמתה, כל אחד ואחד מישראל יאמר דעתי נותנת שאמתת ענין פלוני כן הוא, ואפלו כל העולם יאמרו בהפכו לא יהיה לו רשות לעשות הענין בהפך האמת לפי דעתו, יוצא מזה חרפן שתעשה התורה בכמה תורות, פי כל אחד דיין כפי עניות דעתו, אבל עכשיו שבפרוש נצטוינו לקבל בה דעת רב החכמים יש תורה אחת לכלנו והוא קיומנו גדול בה ואין לנו לזוז מדעתם, וכן בעשותנו מצותם, אנו משלימין מצות האל, ואפלו אם לא יבואו לפעמים החכמים אל האמת חלילה, עליהם יהיה חטאת ולא עלינו, וזהו הענין שאמרו זכרונם לברכה בהוריות (ב א) שבית דין שטעו בהוראה ועשה היחיד על פיהם, שהם בחיוב הקרפן לא היחיד קלל, וזלתי בצדדים מפורשים שם (ד ב).

5

קנט. מצות טמאת שרצים

להיות שמנה שרצים טמאים ומטמאין, שנאמר וזה לכם הטמא בשרץ השרץ על הארץ החלד והעכבר והצב וכו'. **משרשי המצוה**, הקדמה לא יספק לכל מי שיש בו דעה, שלא היה אדם בעולם שהשיג לדעת כל החכמה עד סופה, שלא יתעלם לו ממנה, שהרי אפלו על משה רבינו אמרו זכרונם לברכה (ר"ה כא ב) חמשים שיערי חכמה הן, וכלן נמסרו למשה חוץ מאחד, וכן שלמה המלך החכם אמר על עצמו (קהלת ז) אמרתי אחקמה והיא רחוקה ממני, וכן לא יספק לכל מי שיש בו מוח בקדקדו פי השם יתברך הוא אב החכמה, ומאתו נמצאת בו נכללת בלה, ואין שום ספק גם כן פי אב כל הטובות לא יצוה

דבר אל בריותיו רק לטובתם ולתועלתם ולהרחיק כל נזק מעליהם, ועל כן פאשר נשיג בחכמתנו מן המצות לדעת התועלת המגיע לנו בהם נשמח בו, וכאשר אין אנהנו משיגים מהם בחכמתנו התועלת שלנו בהן, יש לנו לחשוב על כל פנים כי בחרון החכמה אשר לשם יתברך על כל ברנה ידע התועלת לנו באותה מצוה ועל כן צונו עליה.

וכבר הודיענו זכרונם לברכה למה לא נדע הטעם בכל המצות, ואמרו (סנהדרין כא ב) שהיה הדבר שלא יהיה לנו כשלון בזה, והביאו ראיה, שהרי שמים מהן נתגלה טעמן ונכשל בהן גדול העולם, ואל יחשוב תופש לבוא עלי על המשל שאמרו זכרונם לברכה (פסחים כח א) כפא דחק דחטא נגרא ביה נשרוף חרדלא, כמה שאמרתי עכשיו שהשם יתברך העלים ממנו טעמי המצות, ואנכי הרימותי יד לדבר בהן דבר אל נערי, כי כבר קדמוני רבותי לדבר בהן כמה דברים במדרשות ובמקומות אחרים על צד פשוט, ועמק חכמתן וחזק בינתן ורב קדשתן הגנוז בתוכן, ואפלו כל הרוחות שבעולם לא יזיזו אותן, וכל המעמיק עצה בפשטיהן וישתדל לחדש דבר בנגלה שבהן פי יכסוף להציץ מן החרכים להתענג בזה מראיהם וללקט מעליהם לחגור בהן, אין ראוי לתת עליו בזה אשם רק לקרבו ולהזכירו לשבח כאשר הוא שם.

6

עג. שלא לאכול טריפה

שלא לאכול מן הטרפה, שנאמר (שמות כב ז) ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, ומשמעות הנגלה בכתוב זה הוא להזהירנו על בהמה שטרפה זאב או ארי בשדה, ושטרפה בענין שהיא נטויה למות בטרף ההוא, ונדאי אין במשמע שאם נגע בראש אונה או תלש מצמרה שתקרא טריפה בכך, אלא ודאי המשמעות הנכון והקבלה מסייעת בכך הוא שנטרפה בכדי שתמות לשעה או לזמן קרוב בשביל הטרף ההוא, ואמרו זכרונם לברכה (חולין נו ב) שזמן זה הוא שנה אחת, ועוד יש להבין לכל מבין כי לא תקפיד התורה כשהגיע לה טרפות זה על ידי זאב או ארי או דב, אלא שתאסור כל בהמה המופה מכה המביאה אותה לידי מות על כל פנים, והם המכות שמנו אותן חכמים שהן ממותות, וכמו שבא במשנה (חולין מב א) זה הפלל כל שאין פמוה חיה טרפה, וזה שאמר הכתוב בשדה לאו דוקא, אלא שדרך הפתוב לדבר לעולם בהווה, ובשדות דרך בהמה לטרוף, וכן הוא במכילתא (שם) דבר הכתוב בהווה, וגם כן נצטרף לכתב בשדה כדי ללמד בו עוד דברים אחרים רבים, כי דברי התורה נדרשין לכמה פנים, יתלבשו מבחוץ לבוש מלכות שש ומשי ורקמה טהורים, ומבפנים יש זהב ורב פנינים, ולבוש זה הפסוק הנגלה והנראה בו יותר בתחלת העיון הוא ללמוד על הטרפה לבד, כמו שכתבנו, ועל בשר מן

(3) והוא ש' אלא' (3)

הוא ש' אלא' פירק כ"ג, 30

פירק כ"ג, 29

פירק כ"ג, 29

פירק כ"ג, 29

החי שבכלל טריפה הוא. ומה שבפנים בו הוא, שמלמד (חולין סח א) על כל בשר שיצא חוץ ממחצתו שאסור ונעשה כטריפה, כגון בשר קדשים שיצא חוץ לעזרה, וכן העבר שיצא חוץ למעי אמו. ומשמעותו של מקרא הוא כן כאלו אמר ובשר בשדה טרפה הוא, כלומר בשר שיצא חוץ למחצתו, שזהו לשון שדה, שאין לו מחצות, טריפה הוא. וכל אלה שזכרנו יצאו חוץ למחצתן ודינו כטריפה, ומי שאכל מהן פזית, לוקה.

משרשי מצוה זו לפי שהגוף כלי לנפש ובו תעשה פעלתה, וזולתו לא תשלם מלאכתה לעולם, ועל כן באה בצלו ולא לרעתה באמת כי האל לא ירע אבל ייטיב לכל, נמצא כי הגוף בין ידיה כמו הצבת ביד הנפח אשר עמו יוציא כלי למעשהו, ובאמת כי בהיות הצבת חזק ומכוון לאחז בו הפלים, יעשה האמן טובים, ואם לא יהיה הצבת טוב, לא יבואו לעולם הפלים מכונים ונאים. וכמו כן בהיות בגוף שום הפסד מאיזה ענין שיהיה, תתבטל פעלת השכל כפי אותו הפסד, ועל כן הרחיקתנו תורתנו השלמה מכל דבר הגורם בו הפסד. ועל הדרך הזה לפי הפשט נאמר שבא לנו האסור בתורה בכל מאכלות האסורות. ואם יש מהן שאין נודע לנו ולא לחכמי הרפואה נזקן, אל תתמה עליהם, כי הרופא הנאמן שהזהירנו בהן חכם יותר ממך ומהם, וכמה נסכל ונבהל מי שחשב שאין לו בדברים נזק או תועלת אלא במה שהשיג הוא. ויש לה לדעת כי לתועלתנו לא נתגלה סבתו ונזקו פן יקומו אנשים מחזיקין עצמן כחכמים גדולים ויתחכמו לומר, נזק פלוני שאמרה התורה שיש בדבר פלוני איננו כי אם במקום פלוני שטבעו פן וביאיש פלוני שטבעו פן, ופן יתפתה לדבריהם אחד מן הפתאים, על כן לא נתגלה טעמן, להועיל לנו מן המכשול הזה, וידוע הדבר מדרכי הרפואה שבשר כל הטרפות האסורות לנו מוליד הפסד אל גוף אוכלו מחמת

שהטרפות מורה חלי בבהמה. ואל תקשה עליך לומר מה הפסד יוכל להיות בבהמה שנטרפה מיד ונשחטה, כי לא מחכמה תקשה על זה, הלא ידעת כי לכל דבר התחלה, ואם תורה אלי כי בארץ הזמן ימצא הפסד בה מחמת הטרפות, תתחייב להודות כי כרגע הראשון התחיל הפסד אלא שהוא מועט בהתחלה, ואין ספק כי מן הנזק רע אפלו מיעוטו. ועוד שכל דיני התורה וכל דבר שיש לו קיימא, בגדר כזה יתחייב להיות, שאם תתן דבריד לשעורין לא יתקום דבר בגדר לעולם.

7

קנג. מצות בדיקת סימני בהמה וחייה

שנצטוינו לבדוק סימני בהמה וחייה כשנרצה לאכל מהם. והן מעלת גרה ושוסעת שסע, שנאמר זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ כל מפרסת. ולשון ספרא אותה תאכלו אותה באכילה, ואין בהמה טמאה, ולא כזה נקרא לאו הבא מכלל עשה ונאמר במקום אחר והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה וכו' וכתוב עוד להבדיל בין הטמא וכו'.

משרשי מצות אסור המאכלות, כתבנו באזהרת טרפה וחלב מה שידענו, והוא השורש המספיק לפי הפשט בכלן. וענין הצווי לבדק סימניהם הולך אחר טעם אסורן, שכל מה שבא לנו אסור עליו ראוי ומחייב עלינו לבדקו יפה. והנני לא חשכתי עטי מכתוב דברי הרמב"ם זכרונו לברכה בקאן שחשב המקרא הזה למצות עשה מפני שיעדתי בראש דברי לכתב המצות על הסדר שחשבם הוא, עם היות לפי נאחז בענין זה בספר הרמב"ן זכרונו לברכה שכתב, שאין ראוי שנמנה בדיקת סימני טהרה בבהמות מצוה, כי באמת אחר שאסרה לנו התורה קצת הבהמות על כל פנים יתחייב להודיענו סימני הטהורות להפרישנו מן האסור, ואין זה ראוי כלל להתחשב בחשבון מצוה. והוא הדין והוא הטעם, גם כן בבדיקת עופות ודגים וחקבים שיחשב הרמב"ם זכרונו לברכה לשלשה, והרמב"ן זכרונו לברכה לא יחשבם.

↑
"מש"י"
פרק א', ע"ב 291

קנג. שלא לאכל עוף טמא
שלא לאכל עוף טמא, שנאמר ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו וגו'.
משרשי המצוה. מה שכתבנו במאכלות אסורות.
מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (חולין נט א) סימני בהמה וחייה נאמרו מן התורה, כלומר שהן מפרשין

בתורה, והן פרסה חלוקה לגמרי, כמו השור והפבש, ומעלה גרה. וסימני העוף לא נאמר לפי שהתורה פרשה לנו בשם כל הטמאים שבעולם, וכיון שכן הוא, אין צורך לכתב סימניהם, כי כל עוף הנמצא בעולם חוץ מהם, הוא כשר. ומכל מקום מפני שכל אותן מינין שהודיענו התורה אין כל אדם בקי בהן, הודיענו חכמים סימנים בהם כדי שיכיר אותם כל אדם ויוכל לאכל מן העופות אף על פי שאינו מכיר אפלו אחד מכל המינים הטמאים המפרשים בכתוב. נמצא לפי דברינו, שכל המכיר יפה כל המינין בתורה שהן עשרים וארבעה מינין, יכול לאכל מכל עוף אחר שימצא, כיון שאמרו שכל עוף שלא נזכר במנין הטמאים בתורה, כשר. וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (חולין סג ב) גלוי ונדוע לפני מי שאמר והיה העולם, שעופות טהורים מרבים על הטמאים לפיכך פרט הטמאים. כלומר פרט כל הטמאים שבעולם, כן הוא הפרוש לפי דעת רב הרבנים, כי כל הטמאים שבעולם הזכרו בתורה, ומי שאינו מכירן אמרו חכמים זכרונם לברכה (שם נט א) שאלו סימניהם כל עוף הדורס, בנדוע שהוא מיני הטמאים שבתורה ופרוש דורס כלומר שנועץ הצפרנים על עוף אחר ומטיל בו ארס כמנהג הנץ ושאר העופות שצדין בהן בני אדם. ויש שאינו דורס והוא גם כן מיני הטמאים. ואמרו לנו חכמים זכרונם לברכה (שם) דרך כלל, שכל שיש בגופו שלשה סימנין אלו שיש לו אצבע יתרה, והוא האצבע הגדול שיצא יותר משאר האצבעות, וזפק, הוא מקום רחב בסוף הושט, שמקבץ העוף שם המאכל בתחלת האכילה, ומקבץ נקלה, והוא המקום שטוחן בו העוף המאכל הנקרא בלעז אנטרי, ויש לו עוד דק בתוך הכשר לפנים, ואותו העור נקלה ממקצת העופות, מפנין שיש לו לעוף שלשה סימנין אלה בנדוע שאינו ממין הטמאים ומתה. שני כללים אלו שכללו, אחד לאסור ואחד להתיר כל עוף

↑
פרק א', ע"ב 292